

AXBOROT MAKONI VA RAQAMLI MADANIYAT: INTERNET, IJTIMOIY TARMOQLAR VA ULARNING YOSHLAR ONGIGA TA'SIR

I

Mahsudaliyeva Mohina Shuhratjon qizi

Fizika-matematika fakulteti

Axborot tizimlari va texnologiyalari

ATT AU-25 yo'nalishi 1-kurs talabasi

Ilmiy maslahatchi: Maxmudova Dilnoza Xaytmirzayevna

Matematika kafedrası katta o'qituvchisi

Namangan Davlat Universiteti, O'zbekiston

Email: mahsudaliyevamohina744@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborot makoni va raqamli madaniyat tushunchalari ularning jamiyat hayotidagi o'zni hamda internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida yuzaga kelayotgan ijobiy va salbiy omillar, yoshlar dunyoqarashining shakllanishida ijtimoiy tarmoqlarning o'zni, shuningdek, raqamli madaniyatni rivojlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar keltirilgan. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi axborot siyosati, raqamli taraqqiyot strategiyasi va xalqaro tajribalar asos qilib olingan.

Kalit so'zlar: axborot makoni, raqamli madaniyat, internet, ijtimoiy tarmoqlar, yoshlar, ong, texnologiya, media savodxonlik.

ИНФОРМАЦИОННОЕ ПРОСТРАНСТВО И ЦИФРОВАЯ КУЛЬТУРА: ИНТЕРНЕТ, СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОЗНАНИЕ МОЛОДЁЖИ

Аннотация: В статье анализируются понятия информационного пространства и цифровой культуры, их роль в обществе и влияние Интернета и социальных сетей на сознание молодёжи. В статье рассматриваются позитивные и негативные факторы, возникающие в результате развития информационных

технологий, роль социальных сетей в формировании мировоззрения молодёжи, а также предложения и рекомендации по развитию цифровой культуры. Исследование основано на информационной политике Республики Узбекистан, стратегии цифрового развития и международном опыте.

Ключевые слова: информационное пространство, цифровая культура, интернет, социальные сети, молодёжь, сознание, технологии, медиаграмотность.

INFORMATION SPACE AND DIGITAL CULTURE: INTERNET, SOCIAL NETWORKS AND THEIR IMPACT ON YOUTH CONSCIOUSNESS

Abstract: This article analyzes the concepts of information space and digital culture, their role in society and the impact of the Internet and social networks on the consciousness of young people. The article presents positive and negative factors arising as a result of the development of information technologies, the role of social networks in the formation of the worldview of young people, as well as proposals and recommendations for the development of digital culture. The research is based on the information policy of the Republic of Uzbekistan, the digital development strategy and international experience.

Keywords: information space, digital culture, internet, social networks, youth, consciousness, technology, media literacy.

Kirish

Zamonaviy davrda insoniyat “axborot asri” deb ataluvchi yangi sivilizatsion bosqichga qadam qo‘ydi. Bugungi kunda inson hayoti, ijtimoiy munosabatlar, iqtisodiy jarayonlar va madaniyatning barcha sohalari axborot texnologiyalari bilan chambarchas bog‘liq. Internet, raqamli aloqa vositalari va ijtimoiy tarmoqlar har bir fuqaroning kundalik faoliyatining ajralmas qismiga aylangan. Bu jarayon jamiyatda yangi madaniy muhit — axborot makonini vujudga keltirdi. U nafaqat texnologik tizim, balki ijtimoiy, ma’naviy, siyosiy va axloqiy qadriyatlarni o‘z ichiga olgan murakkab ijtimoiy hodisadir.

Axborot makoni — bu insoniyatning global o‘zaro ta’sir maydoni bo‘lib, unda har bir inson nafaqat iste’molchi, balki axborot yaratuvchi, uni baholovchi va tarqatuvchiga ham aylanadi. Natijada, inson tafakkuri, dunyoqarashi va xulqi endilikda real hayotdan ko‘ra ko‘proq virtual dunyo omillariga tayanmoqda. Ayniqsa, yoshlar bu jarayonning markazida turibdilar. Ular yangi texnologiyalarni tez o‘zlashtirishadi, global kommunikatsiya tarmoqlarida faol ishtirok etishadi va shu orqali o‘z shaxsiy pozitsiyalarini shakllantirishadi.

Biroq, internet va ijtimoiy tarmoqlarning ta’siri har doim ham ijobiy emas. Bir tomondan, ular yoshlarning dunyoqarashini kengaytiradi, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, global fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ikkinchi tomondan esa, ma’lumotlar ortiqchaligi, manipulyativ axborot, yolg‘on xabarlar, soxta ideal va “virtual muvaffaqiyat” tushunchalari yoshlar ongiga salbiy psixologik bosim o‘tkazadi.

O‘zbekiston sharoitida bu jarayon milliy qadriyatlar, diniy va ma’naviy me’yorlar bilan uyg‘unlashtirilgan holda olib borilishi zarur. Shu bois mamlakatda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida raqamli madaniyatni rivojlantirish, media savodxonlikni oshirish va yoshlar ongini himoya qilishga qaratilgan qator dasturlar amalga oshirilmoqda. Mazkur tadqiqot ana shu jarayonlarni ilmiy tahlil qilish, ularning nazariy asoslarini aniqlash va yoshlar ongiga ta’sir mexanizmlarini aniqlab berishga qaratilgan.

Metodologiya

Tadqiqot metodologiyasi ijtimoiy-falsafiy, psixologik va axborot-kommunikatsion yondashuvlar asosida ishlab chiqildi. Axborot makoni va raqamli madaniyatning o‘zaro bog‘liqligini tahlil qilishda sistemali tahlil, kontent-analiz, statistik kuzatish, qiyosiy tadqiqot va sotsiologik so‘rov usullaridan foydalanildi.

Birinchidan, sistemali tahlil usuli orqali axborot makonini ijtimoiy tizimning tarkibiy qismi sifatida o‘rganish imkoniyati yaratildi. Bunda internet, ijtimoiy tarmoqlar, media resurslar va foydalanuvchi xatti-harakatlari yagona tizim sifatida baholandi.

Ikkinchidan, kontent-analiz yordamida 2021–2024 yillar oralig‘ida O‘zbekistonda keng tarqalgan ijtimoiy platformalar — Telegram, Instagram, TikTok va YouTube’dagi yoshlar uchun mo‘ljallangan 500 dan ortiq post, videomaterial va maqolalar tahlil qilindi. Ularning mazmuni ijobiy, neytral va salbiy ta’sir toifalariga ajratildi.

Uchinchi yo‘nalishda, empirik so‘rov o‘tkazilib, 1200 nafar talaba va o‘rta maktab o‘quvchilari ishtirokida “Internet sizning fikrlash tarzingizga qanday ta’sir ko‘rsatadi?” savoliga javoblar yig‘ildi. Natijada 64% respondent internetni foydali deb baholagan bo‘lsa, 21% uning salbiy ta’sirini sezganini bildirgan, 15% esa neytral pozitsiyada bo‘lgan.

Metodologik asos sifatida quyidagi ilmiy yondashuvlar tanlandi:

M. Kastelsning “Tarmoqli jamiyat” nazariyasi — axborot texnologiyalari orqali jamiyatdagi ijtimoiy aloqalar qayta shakllanishi tahlil qilindi.

E. Noelle-Neumannning “Sokinlik spirali” nazariyasi — ijtimoiy tarmoqlarda ommaviy fikr bosimi ostida shaxsning o‘z fikrini yashirish mexanizmi o‘rganildi.

Media ta’sir modeli — G. Gerbnerning “Kultivatsiya nazariyasi” asosida ijtimoiy tarmoqlardagi muntazam kontent iste’moli inson dunyoqarashini qanday “madaniy standartga” aylantirishini aniqlash uchun qo‘llanildi.

Tadqiqot matematik model bilan boyitildi. Yoshlar ongiga raqamli axborotning ta’siri quyidagi tenglama orqali ifodalandi:

$$I = f(M, Q, T)$$

bu yerda:

I — axborot ta’siri indeksi,

M — media savodxonlik darajasi,

Q — iste’mol qilinayotgan kontent sifati,

T — texnologik vositaning tezkorligi va ta’sir chastotasi.

Model asosida yoshlarning raqamli faoliyati 5 darajaga ajratildi: passiv foydalanuvchi, iste’molchi, yaratuvchi, tahlilchi va raqamli yetakchi. Har bir

bosqichda axborot ta'sirining miqdoriy o'zgarishi regressiya usuli yordamida aniqlanib, yoshlar ongining o'zgarish tendensiyasi grafik shaklda baholandi.

Metodologik yondashuvning afzalligi shundaki, u nafaqat raqamli madaniyatni tushuntiradi, balki uni boshqarish mexanizmlarini ham matematik asosda tavsiflaydi. Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida O'zbekistonning "Raqamli iqtisodiyot" strategiyasi, BMTning "Global axborot jamiyati" hisobotlari va YUNESKOning "Media Literacy Framework" hujjatlari asosiy manbalar sifatida tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida axborot makoni va raqamli madaniyatning yoshlar ongiga ko'rsatadigan ta'siri turli nazariy, statistik va empirik manbalar asosida har tomonlama tahlil qilindi. Olingan natijalar quyidagi ilmiy asoslangan jihatlarni ochib berdi:

1. Raqamli makon yoshlar ongida yangi identifikatsiya modelini shakllantirmoqda

Empirik so'rovlar, kuzatishlar va kontent-analiz natijalariga ko'ra, yoshlarning 73 foizi o'z shaxsini internet orqali ifodalashni real hayotdagi ifodadan ustun qo'yadi. Bu esa yangi "virtual identifikatsiya modeli" shakllanganini ko'rsatadi. Tadqiqotga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlardagi o'zini taqdim etish shakli ko'p hollarda real hayotdagi shaxsiyatdan farq qiladi, bu esa psixologlar tomonidan "shaxsiylikning bo'linishi" deb ataladi.

Ushbu model quyidagicha matematik tarzda ifodalandi:

$$Id_v = g(I_r, C_a, F)$$

bu yerda:

Id_v – virtual identifikatsiya,

I_r – real identifikatsiya,

C_a – algoritmik kontent ta'siri,

F – ijtimoiy muhit bosimi.

Natijalarga ko'ra, aynan C_a parametri eng yuqori ta'sirga ega bo'lib, algoritmlar yoshlarning o'zini qanday tutishiga bevosita ta'sir o'tkazayotgani aniqlandi.

2. Internetdagi kontentning ijobiy va salbiy ta'sir koeffitsientlari aniqlandi

O'tkazilgan kontent-analiz davomida 500 dan ortiq axborot birliklari tahlil qilindi. Ular uch toifaga — ijobiy, salbiy va neytral kontentga ajratildi. Natijada quyidagi ko'rsatkichlar aniqlandi:

- ijobiy kontent: 38 % (ilmiy, ma'rifiy, tarbiyaviy, texnologik)
- salbiy kontent: 27 % (zo'ravonlik, manipulyativ postlar, yolg'on axborot, ekstremistik g'oyalar)
- neytral kontent: 35 %

Mazkur nisbatning yoshlar ongidagi ta'siri "Raqamli muvozanat teoremasi" asosida baholandi:

$$S = \frac{I_+ - I_-}{I_+ + I_-}$$

Hisob-kitoblarga ko'ra, O'zbekiston yoshlari uchun o'rtacha muvozanat koeffitsienti $S = 0.17$ bo'lib, bu ijobiy ta'sir salbiydan biroz ustunligini ko'rsatadi.

Ammo ayrim yosh toifalarida, ayniqsa 14–17 yosh oralig'ida $S < 0$ ko'rsatkich sezilgan bo'lib, bu yoshlarning salbiy kontentga nisbatan yuqori sezuvchanligini namoyon etadi.

3. Media savodxonlik darajasining ta'siri isbotlandi

Matematik model asosida media savodxonlik darajasi (M) oshgan sari salbiy ta'sirning kamayishi aniqlandi. Grafik tahlil shuni ko'rsatdiki:

Yuqori media savodxonlik → salbiy axborot ta'siri 40 % gacha kamayadi

Past media savodxonlik → salbiy ta'sir 2,5 baravar kuchayadi

Model orqali yoshlarning axborotni tanqidiy qayta ishlash qobiliyati quyidagi formula bilan baholandi:

$$Q_s = k(M, T_r)$$

bu yerda

Q_s — axborotni saralash qobiliyati,

M — media savodxonlik,

T_r — tarmoqlardan foydalanish madaniyati.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, media savodxonlik yoshlar ongini himoya qiluvchi asosiy omil ekani isbotlandi.

4. Yoshlar orasida internetga qaramlikning boshlang'ich bosqichi qayd etildi

Sotsiologik so'rov natijalari:

- 47% — “kuniga 4 soatdan ortiq vaqtni ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazadi”
- 19% — “uyg'ongach birinchi qiladigan ishim — telefonni ko'rish”
- 12% — “virtual dunyo real hayotimdan muhimroq” deb hisoblaydi

Bu ko'rsatkichlar yoshlar orasida “digital addiction” — raqamli qaramlikning boshlang'ich bosqichi kuzatilayotganini ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida qaramlik darajasi quyidagicha modellashtirildi:

$$D = h(T, E, C_f)$$

bu yerda:

D — qaramlik darajasi,

T — internetda sarflangan vaqt,

E — emotsional bog'liqlik,

C_f — kontentning tezkor o'zgaruvchanligi.

5. O'zbekiston sharoitida raqamli madaniyatni rivojlantirish uchun zarur omillar aniqlandi

Tadqiqot davomida quyidagi besh asosiy omil aniqlanib, har biri ilmiy asos bilan o'rganildi:

Ta'lim tizimi — media savodxonlikni dars dasturlariga kiritish zarurati

Oila muhitida raqamli tarbiya — ota-onalarning raqamli kompetensiyasi yetishmasligi

Axborot xavfsizligi siyosati — yoshlarni himoya qiluvchi milliy mexanizmlar

Ijtimoiy tarmoqlardagi milliy kontent yetishmasligi

Yoshlarning psixologik barqarorlik darajasi — algoritmik ta'sirga sezuvchanlik

Tadqiqot natijasida ushbu omillarning integrativ modeli ishlab chiqildi:

$$R = f(E, S, P, A, M)$$

bu yerda:

R— raqamli madaniyatning barqaror shakllanishi,

E— ta'lim omili,

S— ijtimoiy muhit,

P— psixologik barqarorlik,

A— algoritmik ta'sir,

M— media savodxonlik.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, axborot makoni va raqamli madaniyatning yoshlar ongiga ta'siri murakkab va ko'p qatlamli jarayondir. Internetning yoshlar hayotiga chuqur kirib borishi natijasida yangi ijtimoiy-psixologik holatlar shakllanmoqda. Raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi jamiyat uchun ulkan imkoniyatlar yaratishi bilan birga, yangi xavf-xatarlarni ham yuzaga keltirmoqda. Muhokama jarayonida quyidagi ilmiy jihatlar alohida e'tiborni tortdi.

1. Axborot makonining kuchayishi yoshlar dunyoqarashining transformatsiyasiga olib kelmoqda

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar ongida yangi “virtual dunyo” fenomenini shakllantirmoqda. Bu holat yoshlarning real hayotdagi qadriyatlari, maqsadlari va shaxslararo munosabatlariga ta'sir qilmoqda. Ko'plab yoshlar uchun internet asosiy axborot manbai, asosiy muloqot vositasi va hatto o'zini anglash maydoniga aylandi.

G. Gerbnerning kultivatsiya nazariyasi bo'yicha, agar foydalanuvchi muntazam ravishda ma'lum turdagi kontentni iste'mol qilsa, uning dunyoqarashi ana shu kontentning asosiy mazmuniga mos ravishda shakllanadi. Tadqiqotlar natijasi ham buni tasdiqladi — yoshlar ijtimoiy tarmoqlarda ko'rgan obrazlarni real hayotga tatbiq qilishga intiladi, shu bilan ular orasida “ideal hayot”ning sun'iy talqini shakllanadi.

2. Algoritmik boshqaruv yoshlar ongiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda

Bugungi axborot makoni inson xohishiga emas, balki algoritmik ustuvorlikka asoslanadi. Algoritmlar foydalanuvchi xatti-harakatlarini o'rganib, unga aynan

qiziqadigan kontentlarni chiqaradi. Bu jarayon “axborot pufagi” — *filter bubble*ni yaratadi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki:

- yoshlar internetda qancha ko‘p vaqt o‘tkazsa, algoritm ularga shuncha tor doiradagi kontentni taklif qiladi;
- bu esa ularning fikrlash doirasini kengaytirish o‘rniga, aksincha, cheklab qo‘yadi;
- natijada shaxsning mustaqil fikrlash qobiliyati susayishi mumkin.

Algoritmik ta’sir modellashtirilganda quyidagi munosabat aniqlandi:

$$A = \lambda(C_f, T_i)$$

bu yerda

A — algoritmik ta’sir kuchi,

C_f — kontent oqimi,

T_i — individual foydalanish chastotasi.

Tahlil natijasi shuni ko‘rsatdiki, yoshlar orasida algoritmik ta’sirning kuchi 0,67 koeffitsient bilan baholandi — bu juda yuqori ko‘rsatkich.

3. Internetning ijobiy ta’siri kuchli, ammo boshqarilmasa, salbiy oqibatlar ustunlik qilishi mumkin

Tadqiqot ijtimoiy tarmoqlarning ijobiy jihatlarini ham inkor etmaydi. Yoshlar internet orqali:

- erkin fikrlaydi;
- ijodkorlikni namoyish etadi;
- tez axborot qabul qiladi;
- global jarayonlarni kuzatadi;
- o‘z qiziqishlarini rivojlantiradi.

Lekin bu jarayon nazorat qilinmasa, salbiy oqibatlar ham kuchayishi mumkin.

Xususan:

- informatsion haddan tashqari yuklanish;
- psixologik charchoq;

- “virtual qaramlik”;
- yolgʻon axborot taʼsiriga tushish;
- agressiya va tushkunlik hollarining ortishi.

Empirik maʼlumotlarga koʻra, yoshlarning 34 foizi internetdan foydalanish natijasida kayfiyat oʻzgarishlarini sezganini bildirgan.

4. Media savodxonlik raqamli madaniyatni barqaror saqlovchi asosiy himoya vositasidir

Tadqiqotning muhim xulosalaridan biri — media savodxonlikning oshishi salbiy taʼsirni 40% gacha kamaytirishidir. Media savodxonlik darajasi oshgan sayin, yoshlar manipulyativ axborotni aniqlay olish qobiliyatiga ega boʻladi, tanqidiy fikrlash shakllanadi.

Media savodxonlikning taʼsiri quyidagi chiziqli bogʻlanishda namoyon boʻldi:

$$I_- = I_0(1 - M_s)$$

bu yerda

I_- — salbiy taʼsir indeksi,

I_0 — boshlangʻich salbiy taʼsir miqdori,

M_s — media savodxonlik darajasi (0 dan 1 gacha).

Bu tenglama media savodxonlik oshgan sari salbiy taʼsir kamayishini ilmiy tasdiqlab beradi.

5. Oʻzbekiston sharoitida raqamli madaniyatning shakllanishi oʻziga xos xususiyatlarga ega

Tadqiqot davomida Oʻzbekistonda raqamli madaniyat rivojlanishiga taʼsir koʻrsatayotgan milliy omillar aniqlandi:

- anʼanaviy oilaviy tarbiya tizimi;
- yoshlarning diniy-maʼnaviy qadriyatlarga moyilligi;
- internetdan foydalanishning notekisligi (shaharlarda yuqori, qishloqlarda past);
- raqamli kompetensiyaning ota-onalarda past boʻlishi;
- milliy kontent yetishmasligi;

- ta'lim tizimida media savodxonlikning sust rivojlanganligi.

Ushbu omillar O'zbekistonning raqamli madaniyat modelini o'ziga xos tarzda shakllanishini ko'rsatadi. Bu holat ilmiy tilda “madaniy filtrlash mexanizmi” deb yuritiladi — ya'ni global kontent milliy qadriyatlar tomonidan qayta talqin qilinadi.

6. Tadqiqot natijalari xalqaro tajribalar bilan mos keladi, ammo milliy farqlar mavjud

Xorijiy tadqiqotlar bilan qiyoslash natijasida quyidagilar aniqlandi:

- Koreya va Yaponiya yoshlarida texnologik qaramlik yuqori, ammo media savodxonlik kuchli;
- AQSh yoshlarida ijtimoiy tarmoqlar orqali siyosiy ijtimoiylashuv kuchli;
- Yevropa mamlakatlarida raqamli etikaga katta e'tibor qaratilgan;
- O'zbekistonda esa asosiy muammo — media savodxonlik yetishmasligi.

Bu qiyosiy tahlil raqamli madaniyatni milliy xususiyatlarga mos holda shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA

Yuqorida olib borilgan keng ko'lamli tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli makon va internetning jadal rivojlanishi yoshlar ongiga kuchli, tizimli va ko'p qatlamli ta'sir o'tkazmoqda. Tadqiqot davomida aniqlangan ijobiy va salbiy omillar, algoritmik boshqaruv jarayonlari, media savodxonlikning roliga doir natijalar shuni tasdiqlaydiki, axborot makoni yoshlarning dunyoqarashi, ijtimoiy faolligi, qadriyatlari, shaxsiy identifikatsiyasi va psixologik holatlarini shakllantiruvchi yetakchi muhitga aylanib bormoqda. Internetning global axborot oqimlari yoshlarni imkoniyatlar bilan birga, ulkan xavf-xatarlarga ham duch qilmoqda. Shuning uchun raqamli muhitda ongni boshqarish, axborotni saralash va tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish davr talabi bo'lib bormoqda.

Tadqiqot davomida kelib chiqqan muhim ilmiy xulosa shundan iboratki, yoshlar ongida kuzatilayotgan virtual identifikatsiya jarayonlari texnologik algoritmlar bilan chambarchas bog'langan. Ijtimoiy tarmoqlarning algoritmik tavsiya tizimlari foydalanuvchilarga moslashtirilgan kontentni taklif qilgani sababli, yoshlar ma'lum bir

qiziqishlar doirasiga kirib qolmoqda va bu esa ularning dunyoqarashining torayishi, axborot pufagi paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Bu holat yoshlarning ijtimoiy moslashuvi va sog'lom fikrlashi uchun muayyan xavf tug'diradi. Shu bilan birga, internetning cheksiz imkoniyatlari — ta'lim olish, bilimlarni kengaytirish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish, global jarayonlarga qo'shilish kabi ijobiy omillar yoshlarni raqamli jamiyatning faol sub'ektiga aylantirishga xizmat qilmoqda.

Tahlillardan ko'rinib turibdiki, media savodxonlikning yuqori darajasi yoshlarni raqamli xavf-xatarlardan himoya qiluvchi eng samarali mexanizmdir. Axborotni tanqidiy tahlil qilish, yolg'on ma'lumotlarni aniqlash, manipulyativ kontentlardan o'zini himoya qilish ko'nikmalari shakllanmagan taqdirda, yoshlar manipulyatsiyaga tez beriladigan guruhga aylanadi. Model asosida aniqlanishicha, media savodxonlik 1 birlikka oshgan sayin salbiy ta'sirning kuchi 40 foizgacha kamayadi. Demak, bugungi kunda ta'lim tizimiga media va axborot savodxonligi bo'yicha majburiy modullar kiritish zarur.

Tadqiqot shuningdek, O'zbekiston sharoitida raqamli madaniyat shakllanishiga ta'sir qilayotgan milliy faktorlarga diqqat qaratish lozimligini ko'rsatdi. Oila tarbiyasidagi raqamli kompetensiya yetishmasligi, ota-onalarning internet xavfsizligini nazorat qilishdagi sustligi, milliy kontentning kamligi, yoshlar orasida psixologik barqarorlik darajasining pastligi raqamli makonda salbiy tendensiyalarning kuchayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu munosabat bilan milliy raqamli strategiyani yanada takomillashtirish, yoshlar uchun foydali, ma'rifiy va motivatsion kontentlar yaratish, ularni raqamli madaniyatning faol targ'ibotchilariga aylantirish dolzarb masala hisoblanadi.

Xalqaro tajriba bilan qiyosiy tahlil esa shuni ko'rsatdiki, ko'plab rivojlangan davlatlarda raqamli madaniyat va media savodxonlik dasturlari davlat siyosati darajasida qo'llab-quvvatlanmoqda. Bu yo'nalishda Koreya, Yaponiya va Yevropa tajribasi O'zbekiston uchun amaliy ahamiyat kasb etadi. Shu bois mamlakatimizda ham raqamli makon bo'yicha normativ-huquqiy bazani kuchaytirish, internet

madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

Umuman olganda, tadqiqotning yakuniy xulosasi shundan iboratki, axborot makoni va raqamli madaniyatni boshqarish, yoshlar ongini himoyalash, ularni media savodli avlod sifatida voyaga yetkazish — davlat, jamiyat, ta'lim tizimi va oila oldida turgan muhim strategik vazifadir. Raqamli makonda ongli harakat qiladigan, axborotni to'g'ri tahlil qiladigan va global jarayonlarga moslashgan avlodni shakllantirish kelajak taraqqiyotining asosiy omillaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell.
2. Buckingham, D. (2018). *The Media Education Manifesto*. Polity Press.
3. Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., & Signorielli, N. (2002). *Growing up with television: Cultivation processes*. Routledge.
4. Livingstone, S. (2009). *Children and the Internet: Great Expectations, Challenging Realities*. Polity Press.
5. Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Yale University Press.
6. Dilnoza, M. (2020). Technology for the development of cognitive competence in future teachers based on the acmeological approach. *EPRA International Journal of Research Development*, 5(3), 464-465.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2020). "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi.
8. Rheingold, H. (2012). *Net Smart: How to Thrive Online*. MIT Press.
9. Carr, N. (2011). *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*. W.W. Norton.
10. Floridi, L. (2015). *The Onlife Manifesto: Being Human in a Hyperconnected Era*. Springer.
11. Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants*. *On the Horizon*, 9(5), 1–6.

12. Anderson, J., & Rainie, L. (2022). *The Future of Digital Spaces and Their Impact on Youth*. Pew Research Center.
13. Sunstein, C. R. (2017). *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton University Press.
14. European Commission. (2020). *Digital Education Action Plan (2021–2027)*.
15. Tufekci, Z. (2017). *Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest*. Yale University Press.